

WORKING PAPERS

67

Tomáš Jeck

**MALÉ A STREDNÉ PODNIKY
NA SLOVENSKU A V EURÓPSKEJ ÚNII:
BARIÉRY, FINANCOVANIE
A INOVAČNÉ SPRÁVANIE**

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTOR

Ing. Tomáš Jeck, PhD.

RECENZENTI

Ing. Jaroslav Vokoun

Ing. Karol Morvay, PhD.

Práca bola vypracovaná v rámci projektu APVV-0750-11 „Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike – predpoklad prechodu do vyššieho štádia rozvoja“.

ABSTRAKT

Malé a stredné podniky na Slovensku a v Európskej únii: bariéry, financovanie a inovačné správanie

V tejto práci sa zaoberáme vybranými problémami malých a stredných podnikov na Slovensku v komparácii s vybranými vyspelými a stredoeurópskymi ekonomikami. Zameriavame na možné bariéry rozvoja podnikateľského prostredia na Slovensku. V prvej časti venujeme pozornosť niektorým vybraným aspektom kvality podnikateľského prostredia (subjektívne a objektívne faktory), v druhej časti sa zaoberáme otázkami financovania ako kľúčovej bariéry rozvoja najmä nových podnikov. Inovatívne podnikanie je považované za jeden z hlavných faktorov rozvoja vyspelých ekonomík, tejto oblasti – správaniu inovatívnych podnikov na Slovensku – sa venujeme v tretej časti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: podnikateľské prostredie, financovanie, inovovanie, indikátory

ABSTRACT

Small and medium-sized enterprises in Slovakia and the European Union: barriers, funding and innovative behavior

In this work we deal with selected problems of SMEs in Slovakia in comparison with selected advanced and Central European economies. We focus on potential development barriers of the business environment in Slovakia. In the first part, we pay special attention on selected aspects of the business environment quality (subjective and objective factors), in the second part we deal with the funding as the key barriers of the development of new businesses. Innovative entrepreneurship is considered one of the main factors of development of advanced economies, therefore innovative enterprises in Slovakia are analysed and discussed in the third section.

KEYWORDS: business environment, finance, innovation, indicators

JEL CLASSIFICATION: O30, L26, L20

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedá autor.

Technické spracovanie: Lenka Bartošová

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: tomas.jeck@savba.sk

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2014

O B S A H

ÚVOD	4
1. POSTAVENIE MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV V EKONOMIKE EÚ A SLOVENSKA	5
2. KVALITA PODNIKATEĽSKÉHO PROSTREDIA: VYBRANÉ ASPEKTY	9
3. FINANCOVANIE MSP NA SLOVENSKU A VYSPELÝCH ŠTÁTOCH OECD	14
4. INOVUJÚCE PODNIKY NA SLOVENSKU.....	18
4.1. Spolupráca podnikov pri inovovaní.....	19
4.2. Formy inovovania MSP.....	20
4.3. Financovanie inovačných podnikov z verejných zdrojov	21
4.4. Zdroje informácií pre inovácie	22
4.5. Faktory ktoré obmedzujú inovovanie	23
ZÁVER.....	24
LITERATÚRA.....	26

Úvod

Podnikanie je hnacou silou trhovej ekonomiky. Malé a stredné podniky (MSP) tvoria dôležitú časť národnej ekonomiky, tvorby pracovných miest, pridanej hodnoty alebo zahraničného obchodu. Novozaložené MSP generujú nové pracovné miesta, nové MSP ktoré vznikajú ako prostriedok komercializácie nových technológií alebo inovatívnych myšlienok sú veľakrát nositeľmi pozitívnych štruktúrnych zmien v ekonomike, zvyšujú jej produktivitu a prispievajú k ekonomickému rastu. Rozvoj MSP zvyšuje intenzitu konkurencie na trhu, pôsobí proti monopolizujúcim tendenciám, má potenciál znižovať sociálnu a regionálnu polarizáciu.

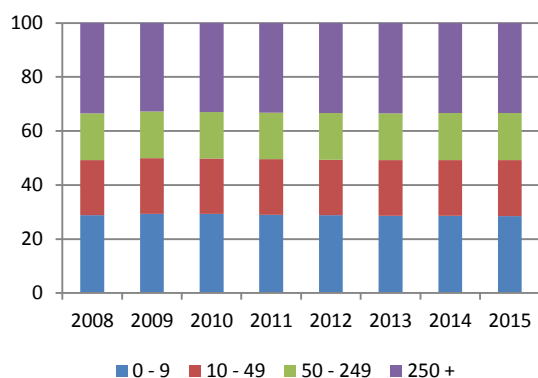
V príspevku vychádzame z definície MSP podľa EÚ, podľa ktorej do tejto kategórie spadajú všetky podniky, s 0 až 250 zamestnancami a obratom a /alebo bilančnou sumou menšou ako 50 mil. eur. Malé a stredné podniky sa kategorizujú do týchto skupín: mikropodnik, ktorý má menej ako 10 pracovníkov a obrat a/alebo bilančnú sumu menšiu ako 2 mil. eur; malý podnik s menej ako 50 zamestnancami a obratom a/alebo bilančnou sumou menšou ako 10 mil. eur; stredný podnik, ktorý má menej ako 250 pracovníkov a obrat a/alebo bilančnú sumu menšiu ako 50 mil.

V tejto práci sa zaoberáme vybranými problémami MSP na Slovensku v komparácii s vybranými vyspelými a stredoeurópskymi ekonomikami, pričom sa zameriavame na možné bariéry rozvoja MSP a podnikateľského prostredia na Slovensku. V prvej časti venujeme pozornosť niektorým vybraným aspektom kvality podnikateľského prostredia, v druhej časti sa zaoberáme otázkami financovania ako kľúčovej bariéry rozvoja najmä nových MSP. Inovatívne podnikanie a inovatívne MSP sú považované za jeden z hlavných faktorov rozvoja vyspelých ekonomík, tejto oblasti – správaniu inovatívnych podnikov na Slovensku – sa venujeme v tretej časti.

1. POSTAVENIE MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV V EKONOMIKE EÚ A SLOVENSKA

Malé a stredné podniky sú neoddeliteľnou súčasťou ekonomiky EÚ. Ich význam v národnej ekonomike je zásadný, pretože vytvárajú podstatnú časť zamestnanosti, ako aj pridanej hodnoty. Malé a stredné podniky tvoria viac ako 99 % celkového počtu podnikov v EÚ, zamestnávajú viac ako 66 % (2011) pracovnej sily (graf 1). Z hľadiska tvorby pridanej hodnoty je úloha MSP v európskej ekonomike nižšia ako v prípade zamestnanosti, v roku 2011 vytvorili MSP v EÚ 58 % pridanej hodnoty (graf 2).

Graf 1
Zamestnanosť v EÚ* podľa veľkostnej štruktúry podnikov (2012 až 2015 odhad)

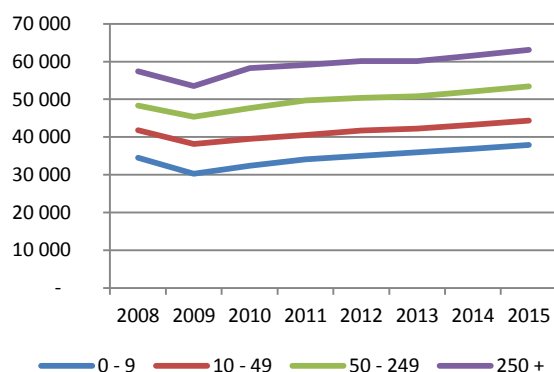
Poznámka: * EÚ okrem Grécka
Prameň: Eurostat (2014).

Graf 2
Pridaná hodnota v EÚ* podľa veľkostnej štruktúry podnikov (2012 až 2015 odhad)

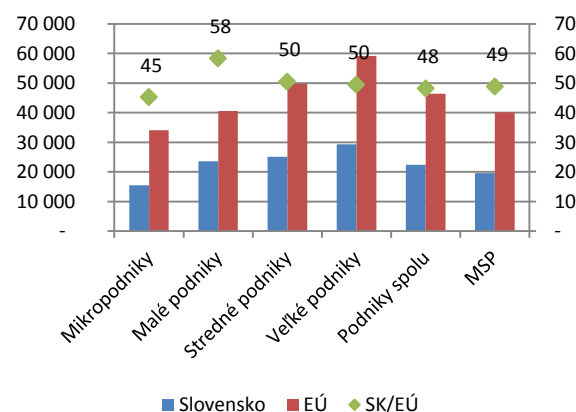
Poznámka: * EÚ okrem Grécka
Prameň: Eurostat (2014).

Graf 3
Produktivita práce* v EÚ podľa veľkostnej štruktúry podnikov (2012 až 2015 odhad)

Poznámka: * Pridaná hodnota/počet zam., EÚ okrem Grécka
Prameň: Eurostat (2014).

Graf 4
Produktivita práce* (2011) podľa veľkostnej štruktúry podnikov

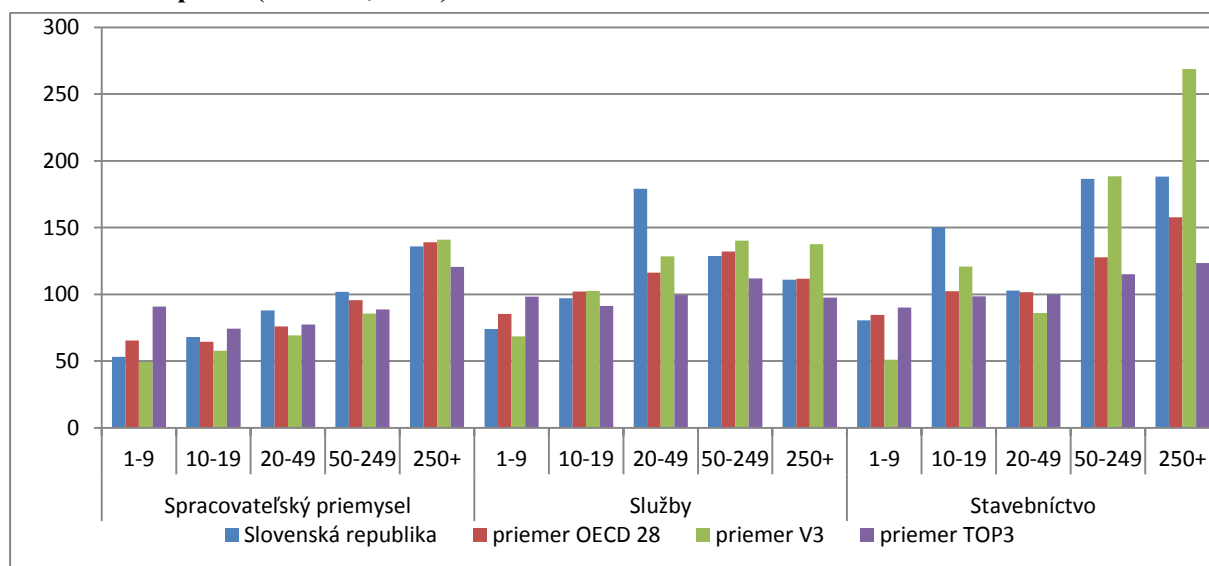
Poznámka: * Pridaná hodnota/počet zamestnancov; EÚ okrem Grécka
Prameň: Eurostat (2014).

Zastúpenie MSP v ekonomike EÚ je v jednotlivých odvetviach rozdielne. Viac ako 50 %-ný podiel majú v EÚ MSP (2011) v odvetviach: preprava a skladovanie (87,4 %), informácie a komunikácie (77 %), dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu (78 %), ubytovacie a stravovacie služby a administratívne a podporné služby (68 %) a dodávky vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov (78 %). Z hľadiska produktivity práce je v ekonomike EÚ dôležitá veľkostná štruktúra ekonomiky. V grafe 3 uvádzame vývoj produktivity práce ekonomiky EÚ podľa veľkostných skupín podnikov (čím väčší podnik, tým vyššia produktivita práce).

Podľa údajov Štatistického úradu SR (ŠÚ SR, 2014) bolo v septembri 2014 na Slovensku evidovaných 161 192 podnikov v nasledujúcej štruktúre: mikropodniky 90,5 %; malé podniky 7,8 %; stredné podniky 1,7 %. Postavenie MSP v slovenskej ekonomike je mierne odlišné ako v EÚ. Z hľadiska tvorby pracovných miest bol podiel slovenských MSP vyšší ako v EÚ, tento sektor zamestnával 71 % pracovných síl. Rovnako vyšší je i podiel MSP na Slovensku na tvorbe pridanej hodnoty, v roku 2011 vytvoril 62 % celkovej pridanej hodnoty.

Slovenská ekonomika výrazne zaostáva v produktivite práce za úrovňou EÚ vo všetkých veľkostných skupinách podnikov (graf 4), keď dosahuje len približne polovičnú produktivitu. Najmenšie zaostávanie za úrovňou produktivity EÚ je v skupine malých podnikov (10 až 49 zamestnancov), v ktorej slovenská ekonomika v roku 2011 vykazovala 58 % úroveň EÚ. Produktivitu práce z hľadiska 3 odvetví (spracovateľský priemysel, služby, stavebníctvo) uvádzame v grafe 5 (podľa údajov OECD). Slovenská ekonomika vykazuje najvyššiu produktivitu práce v rámci krajín OECD v sektore služieb malých podnikov s počtom zamestnancov 20 až 49.

G r a f 5
Produktivita práce (tis. USD, 2011)

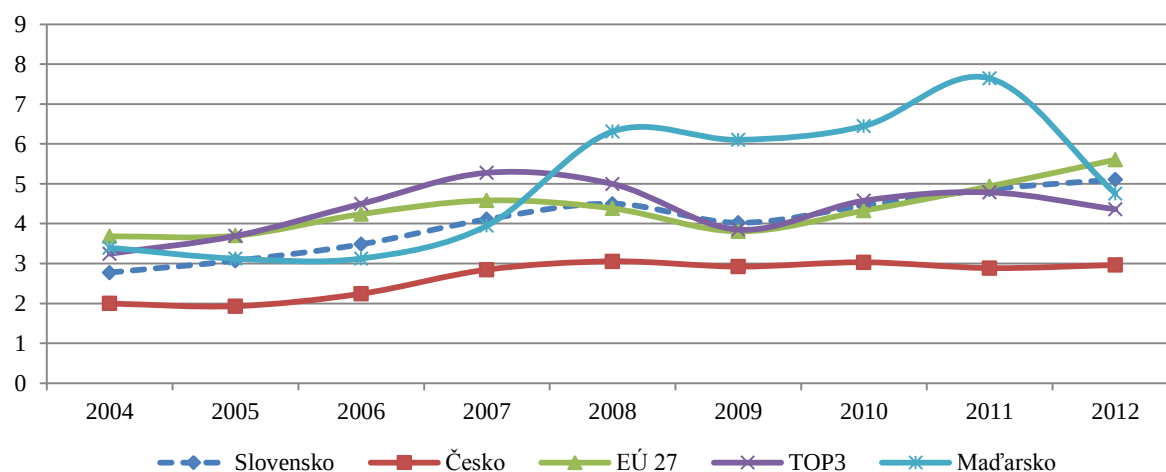
Prameň: OECD (2014b).

V exportnej výkonnosti patrí ekonomika SR medzi krajiny s nízkym podielom MSP na celkovom exporte (v roku 2011 tvorili MSP len 26 % celkového exportu). Nízke zastúpenie MSP v exporte je charakteristické pre všetky ekonomiky Vyšehradskej skupiny (V4) (v žiadnej z nich nemajú MSP viac ako 30 %-ný podiel na exporte).

Z hľadiska dynamiky zakladania nových podnikov patrí slovenská ekonomika v rámci EÚ medzi pomerne úspešné ekonomiky. V počte novozaložených podnikov na 1 000 obyvateľov dosahovala medzi rokmi 2004 až 2012 pozitívne medziročné prírastky (okrem r. 2009) a v tomto ukazovateli sa dostala zo 14. miesta v rámci EÚ 27¹ v roku 2004 na 7. miesto v roku 2012. V poslednom sledovanom roku predbehla aj svojich stredoeurópskych susedov. Vyššia dynamika zakladania nových podnikov je nutnou podmienkou realizovania potrebných štruktúrnych zmien, tvorby nových pracovných miest, zvyšovania technologickej úrovne alebo znižovania regionálnych disparít na Slovensku.

G r a f 6

Vývoj hustoty nových podnikov (počet nových podnikov na 1 000 obyvateľov)

Prameň: World Bank (2013).

Podpora konkurencieschopnosti MSP patrí medzi priority politiky súdržnosti EÚ. Strategický rámec podpory MSP v rámci EÚ tvorí iniciatíva *Small Business Act* (prijatá r. 2008), ktorej cieľom bolo podnietiť tvorbu prostredia priaznivého pre podnikanie a zakladanie MSP, a osobitne sa zamerať na riešenie problematických oblastí MSP v EÚ: obnova činnosti po úpadku (reštart podnikania poctivých podnikateľov); prispôsobovanie verejnej správy potrebám MSP a odstraňovanie administratívnych prekážok; rodinné podnikanie; uľahčenie financovania podnikania a pod. V roku 2011 bola prijatá revízia *Small Business Act*, ktorá konštatovala pomalé napredovanie v prijímaní opatrení na podporu MSP v prioritných oblastiach. Dlhodobou stratégiou EÚ je *Entrepreneurship 2020 Action Plan*, ktorého cieľom je posilnenie podnikateľskej

¹ V prípade hustoty nových podnikov uvažujeme s EÚ 27 okrem Cypru (považovaného za daňový raj, čo umelo zvyšuje počet novozaložených podnikov).

kultúry a zvýšenie podnikateľského potenciálu v EÚ. Je založený na troch pilieroch: (i) podnikateľské vzdelávanie a výchova, (ii) vytváranie vhodného podnikateľského prostredia; (iii) vyššie zapojenie do podnikania tých skupín obyvateľov, ktorých zastúpenie je nízke (napr. ženy, seniori, migranti). V období 2014 až 2020 plánujú členské štáty EÚ vynaložiť v rámci politiky súdržnosti EÚ na podporu konkurencieschopnosti MSP približne 33 mld eur.

2. KVALITA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA: VYBRANÉ ASPEKTY

Zakladanie nových podnikov, ako aj celkový vývoj MSP ako významnej zložky národnej ekonomiky sú podmienené kvalitou podnikateľského prostredia, ktoré tak predstavuje kľúčovú zložku celkovej národnej konkurencieschopnosti. Podnikateľské prostredie môžeme definovať ako súhrn veľkého množstva právnych/politických, ekonomických, spoločenských, kultúrnych, inštitucionálnych a technologických faktorov, ktoré ovplyvňujú zakladanie a rozvoj podnikov. Hodnoteniu kvality podnikateľského prostredia, či už celkového alebo jeho jednotlivých zložiek sa venuje viacero medzinárodných inštitúcií, napr. Svetové ekonomické fórum (Globálny index konkurencie), Svetová banka (správa *Doing Business* alebo *Knowledge Assessment Matrix*), Európska komisia (*Innovation Union Scoreboard*), *Global Entrepreneurship Research Association (Global Entrepreneurship Monitor)* alebo Inštitút Svetovej Banky (*Worldwide Governance Indicators*). Uvedené hodnotenia sú založené na súhrnných indexoch, ktoré vychádzajú z kombinácie „tvrdých“ štatistických ukazovateľov a „mäkkých“ dát (hodnotenia expertov resp. podnikateľov) a bežne sa využívajú aj v ekonomickej literatúre. Pre naše potreby zhodnotenia vybraných zložiek kvality podnikateľského prostredia sme neuvažovali so súhrnnými indikátormi, ale analyzovali sme niektoré individuálne ukazovatele využité v spomínaných súhrnných indexoch.

Medzi tzv. mäkké ukazovatele (subjektívne/psychologické faktory), na základe ktorých sme schopní indikovať kvalitu podnikateľského prostredia, môžeme zaradiť názory na podnikanie, jeho vnímanie, resp. obavy z podnikania. Nedostatočná podnikateľská mentalita, slabá schopnosť a ochota podstupovať rizikové situácie, malá iniciatíva a schopnosť vyrovnávať sa so zlyhaním ako súčasť národnej kultúry môžu byť vážnou bariérou rozvoja podnikania MSP.

Na zisťovanie túžby, resp. ochoty podnikat' v EÚ bol zameraný *Flash Eurobarometer* v roku 2012 (EC, 2012). Podľa tohto zisťovania v rámci EÚ preferuje pracovať ako zamestnanec 58 % respondentov, zvyšná časť, 37 % respondentov preferuje samozamestnávanie. V porovnaní s EÚ je na Slovensku mierne horšia *pro* podnikateľská nálada, zamestnanie preferuje 61 % a samozamestnanie 33% respondentov.² Na druhej strane, Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré uskutočniteľnosť samozamestnávania vidia pozitívnejšie než priemer EÚ (SK 34 %; EÚ 30 %), pričom najväčšou prekážkou vo všetkých ekonomikách EÚ, ktorá bráni samozamestnávaniu, je nedostatok kapitálu/finančných zdrojov na rozbehnutie podnikania. Istým pozitívom pre slovenskú ekonomiku môže byť i zistenie, že v minulosti podnikalo, alebo sa chystá podnikat' 28 % respondentov (v EÚ je to 23 %), pričom z rovnakého staršieho výskumu z roku 2009 vyplýva, že v tomto ukazovateli Slovensko vykázalo najväčší prírastok v rámci krajín EÚ. Výskum *Flash Eurobarometer* hľadal odpoveď na otázku, ktoré faktory motivujú začínajúci podnikatelia pri zakladaní podnikov (tab. 1).

² Otázka na odpoveď: "Ak by ste si mohli vybrať medzi dvomi druhmi práce, ktorú by ste si vybrali?"

Medzi hlavné motivácie, tak na Slovensku, ako aj v EÚ, ktoré vedú ľudí k podnikaniu, sa ukazujú najmä dva ekonomické faktory: realizácia vhodnej podnikateľskej myšlienky a získanie nevyhnutných finančných zdrojov. Málo motivujúci faktorom zakladania podnikania sa ukazuje byť faktor vzoru (*role model*), čo je čisto sociálny, resp. psychologický determinant (môže to byť napr. vplyv rodiny alebo blízkeho okolia). Nízke zastúpenie má i faktor „nespokojnosť s predchádzajúcou prácou“ (čo môže byť kombinácia ekonomických a neekonomických faktorov).

T a b u ľ k a 1

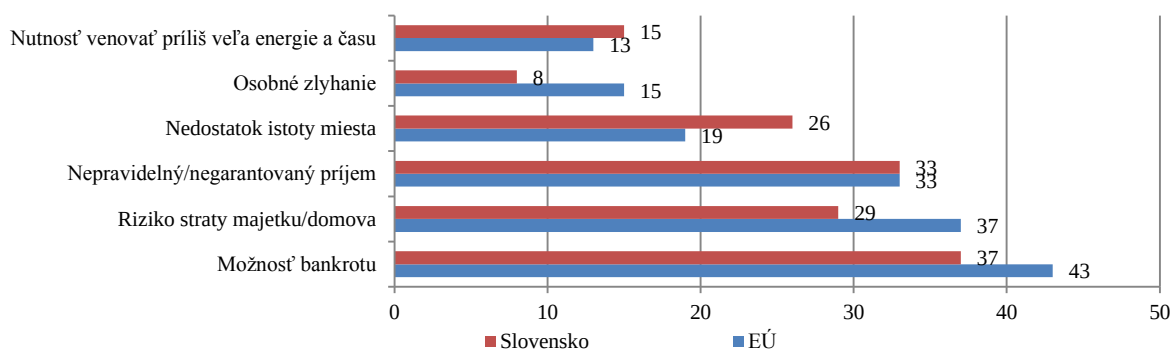
Potenciálne aspekty založenia podnikania (% respondentov)

	Vhodná podnikateľská myšlienka	Získanie nevyhnutných finančných zdrojov	Kontakt s vhodným obchodným partnerom	Faktor vzoru (<i>role model</i>)	Nenaplnené spoločenské alebo ekologické potreby	Nespokojnosť s predchádzajúcou prácou
Maďarsko	94	96	90	58	63	58
Poľsko	90	87	65	61	65	54
Česko	82	77	74	50	58	54
Slovensko	83	85	69	52	60	51
Fínsko	91	81	70	44	43	48
Rakúsko	88	82	77	59	56	45
Švédsko	83	74	66	51	49	35
Dánsko	72	75	62	43	42	32
EÚ	87	84	62	68	61	55

Prameň: OECD (2014b).

Bariérou podnikania môžu byť psychologické faktory, akými sú obavy a vnímanie rizík v podnikaní. V rámci EÚ respondenti vnímali ako najväčšie riziko súvisiace s podnikaním možnosť bankrotu a riziko straty majetku, resp. domova. Tieto dva druhy obáv sú na Slovensku vnímané menej dramaticky. Slovákov viac znepokojuje nepravidelný, resp. negarantovaný príjem než riziko straty majetku/domova. Slováci majú taktiež väčšie obavy z malej istoty pracovného miesta pri podnikaní než priemerný obyvateľ EÚ. Najmenej sa Slováci v podnikaní obávajú osobného zlyhania.

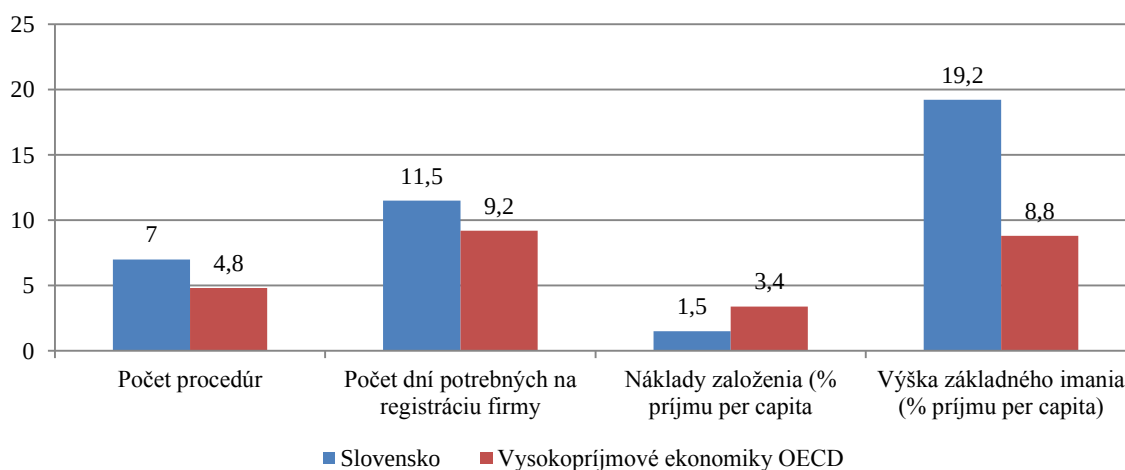
G r a f 7

Riziká a obavy s podnikania (%)

Prameň: EC (2012).

Okrem psychologických faktorov, ktoré vplývajú na podnikateľské prostredie, uvedieme ešte vplyv vládnej politiky na podnikanie, a to v oblasti zakladania podnikov a zdaňovania. Vplyv vládnych regulácií na podnikanie vypracúva Svetová banka prostredníctvom hodnotenia *Doing Business*.³ Slovensko sa podľa posledných údajov *Doing Business* nachádzalo na 49. mieste zo 189 hodnotených krajín. V porovnaní s vysokopríjmovými ekonomikami OECD si založenie podniku na Slovensku vyžaduje vyšší počet procedúr, ako aj dní potrebných na registráciu (graf 8). Náklady na založenie (výška rôznych poplatkov a výdavky na služby súvisiace so založením) sú naopak nižšie. Zakladanie kapitálových spoločností sťažuje aj nutnosť relatívne vyššieho základného imania.

G r a f 8

Faktory zakladanie nových podnikov podľa *Doing Business*

Prameň: World Bank (2013).

Do oblasti regulačného vplyvu vlády na podnikateľské prostredie veľkou mierou spadá aj zdaňovanie podnikov. Podľa zisťovania Svetovej banky *Enterprise Surveys 2013* (WB, 2014) patrí výška daní medzi najväčšie prekážky v podnikateľskom prostredí, 21 % dotazovaných podnikateľov alebo manažérov označilo daňové sadzby za najväčšiu prekážku (na druhom mieste sú praktiky neformálneho sektora, 14,7 % a na treťom je prístup k financiám. V tabuľke 1 uvádzame indikátory zdaňovania, vysokopríjmové ekonomiky OECD vykazujú v porovnaní s ekonomikami V4 jednoduchší daňový systém z hľadiska podnikania (meraný časom, ktorý venujú podniky administrácii daní a počtom platieb za rok. Dobiehajúce ekonomiky V4 viac zdaňujú prácu a menej zisk než vysokopríjmové ekonomiky OECD.

³ Hodnotí sa 189 ekonomík, hodnotenie ekonomiky je založené na kombinácii „tvrdých“ a „mäkkých“ (expertíznych hodnotení) údajov v 10 tematických oblastiach: založenie podniku, stavebné povolenie, elektrifikácia, registrácia nehnuteľnosti, získanie úveru, ochrana menšinových investorov, platenie daní, cezhraničné obchodovanie, vynútiteľnosť zmlúv, riešenie nesolventnosti.

T a b u ľ k a 1

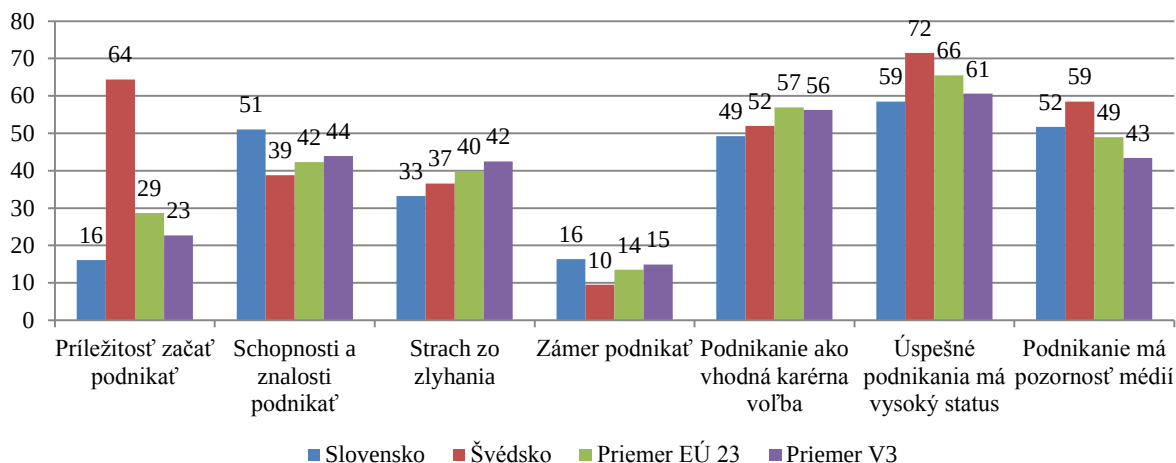
Zdaňovanie ako faktor kvality podnikateľského prostredia

	Čas venovaný administrácií dani	Počet platieb za rok	Daňová záťaž (% zisku):			
			zisk	práca	ostatné dane	celková miera zdanenia
Vysokoprijemové ekonomiky OECD	175,4	11,8	16,4	23	1,9	41,3
Slovensko	207	20	8,5	39,7	0,4	48,3
Poľsko	286	18	13,1	24,7	1	38,7
Maďarsko	277	11	11,8	34,3	1,8	48
Česko	413	8	7,6	38,4	2,6	48,5

Prameň: World Bank (2013).

Subjektívne faktory/psychologické faktory a vnímanie podnikania skúma aj medzinárodný projekt *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM), do ktorého je Slovensko zapojené od roku 2011. Projekt skúma, okrem iného, ako sa bežná populácia alebo ľudia rozhodnutí podnikat' pozerajú na podnikanie. Podľa najnovšieho monitoru z roku 2013, Slováci pomerne negatívne vidia možnosti vo svojom okolí založiť podnik. Na druhej strane relatívne vysoko (a pozitívne) vnímajú vlastné predpoklady (schopnosti a znalosti) založiť podnik, podobne sú pozitívom i menšie obavy zo zlyhania pri podnikaní než priemer EÚ 23. Ak sa pozrieme na vnímanie podnikania ako kariérnej voľby alebo vnímanie úspešného podnikania v spoločnosti, tieto dva faktory majú horšie postavenie. Naopak, vnímanie/postavenie podnikania v médiách je mierne lepšie než v EÚ 23 alebo V3 (priemer za Poľsko, Česko a Maďarsko).

G r a f 9

Vnímanie a subjektívne postavenie podnikania v spoločnosti (% dospeléj populácie)

Prameň: vlastné spracovanie podľa GEM (2014).

Kľúčové rámcové podmienky podnikania podľa GEM sú založené na expertnom hodnotení vybraných hlavných faktorov kvality podnikateľského prostredia MSP. Rámcové podmienky podnikateľského prostredia pre MSP sú podľa expertného hodnotenia GEM na Slovensku (tabuľka 2) porovnateľné s priemerom EÚ 22 v oblasti vzdelávania

k podnikateľstvu na vyšších stupňoch škôl. Relatívne malé zaostávanie vykazuje Slovensko v oblasti trhovej dynamiky (stupeň medziročných zmien na trhoch), trhovej otvorenosti (rozsah v akej nové firmy majú voľnosť vstupu na existujúce trhy) a disponibilite fyzickej infraštruktúry (komunikácie, doprava, pôda).

T a b u ľ k a 2

Rámcové podmienky podnikania podľa GEM

	dostupnosť zdrojov MSP	Vládna politika		Vládne programy podpory MSP	Vzdelávanie k podnikateľstvu		Transfer VaV	Obchodná a právna inf.	Regulácia vstupu		Fyzická infraštruktúra	Kultúrne a sociálne normy
		relevancia/postavenie podnikania v HP	dane a regulačné nástroje MSP		I. a II. stupeň školstva	vyšší stupeň školstva			trhový dynamizmus	trhová otvorenosť		
Belgicko	2,6	2,6	2,2	3,3	2,0	3,1	2,6	3,3	2,8	2,7	3,7	2,1
Chorvátsko	2,3	2,2	1,8	2,5	1,9	2,6	2,1	2,7	3,6	2,1	3,5	2,0
Česko	2,5	2,0	2,0	2,3	1,6	2,4	2,2	3,1	2,6	2,6	4,0	2,0
Estónsko	2,7	2,5	3,1	3,3	2,3	3,0	2,9	3,0	3,6	2,5	4,3	3,5
Fínsko	2,8	3,3	3,1	2,9	2,7	2,9	3,0	3,5	2,8	2,9	4,3	2,9
Francúzsko	2,9	3,3	3,0	3,2	1,7	2,7	2,5	3,0	3,2	2,4	4,2	2,2
Nemecko	2,8	2,6	2,6	3,4	1,9	2,6	2,8	3,3	3,2	2,8	3,7	2,8
Grécko	2,0	2,1	1,8	2,0	1,7	2,6	2,2	3,2	3,2	2,2	3,6	2,3
Maďarsko	2,8	2,3	1,9	2,3	1,9	2,8	2,5	3,4	3,1	2,7	3,9	2,6
Írsko	2,6	2,9	2,8	3,2	2,0	2,8	2,9	3,4	2,7	2,9	3,9	3,0
Taliansko	2,5	2,0	1,5	2,1	1,7	2,6	2,5	3,1	3,5	2,5	3,3	2,1
Lotyšsko	2,9	2,9	3,0	3,0	2,7	3,3	2,4	3,4	2,6	3,0	4,1	3,1
Litva	2,8	2,4	2,0	2,6	2,4	2,8	2,4	3,5	4,0	2,5	4,2	3,0
Luxembursko	2,6	3,4	3,4	3,6	2,2	2,9	2,8	3,3	3,0	2,9	3,9	2,4
Holandsko	2,8	3,0	3,2	3,0	3,1	3,3	2,8	3,8	2,9	3,3	4,6	3,1
Poľsko	2,7	2,6	2,1	2,7	1,8	2,4	2,1	3,0	3,8	2,8	3,6	2,8
Portugalsko	2,9	2,6	1,8	2,9	2,2	2,9	2,7	3,4	2,4	2,5	4,4	2,6
Slovensko	2,2	1,9	1,9	2,2	1,9	2,8	1,9	2,8	3,0	2,5	3,9	1,9
Slovinsko	2,2	1,9	2,1	2,5	2,1	2,8	2,4	2,8	3,1	2,4	3,9	2,2
Španielsko	1,8	2,3	2,0	3,1	1,4	2,3	2,2	2,5	2,1	2,3	3,9	2,1
Švédsko	2,3	2,7	2,5	2,7	2,3	2,4	2,4	3,0	3,4	2,6	4,2	3,2
V. Británia	2,7	3,0	2,6	2,7	2,2	2,6	2,5	3,1	2,8	2,7	3,9	3,1
priemer EÚ 22	2,6	2,6	2,4	2,8	2,1	2,8	2,5	3,2	3,1	2,6	4,0	2,6
rozdiel SK a priemer EÚ 22	-0,4	-0,7	-0,5	-0,6	-0,2	0,0	-0,6	-0,4	-0,1	-0,1	-0,1	-0,7
Rozdiel SK a najlepšej krajiny	-0,7	-1,5	-1,5	-1,4	-1,2	-0,5	-1,1	-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-1,6

Prameň: Amorós, J. E. - Bosma, N. (2013)

Slovensko podľa hodnotenia expertov zaostáva v oblasti dostupnosti finančných zdrojov pre MSP a má istý deficit v daňovej a regulačnej podpore MSP. Mierne negatívne je hodnotené aj inštitucionálne prostredie (obchodná a právna infraštruktúra: vlastnícke práva, obchodné, účtovné a právne služby a inštitúcie) MSP. Za najväčšie nedostatky (rozdiel medzi SK a priemerom EÚ 22 väčší ako 0,6) môžeme považovať postavenie MSP v rámci celkovej hospodárskej politiky, rozsah a kvalitu priamej podpory MSP zo strany vlády. Negatívnymi faktormi konkurencieschopnosti a z hľadiska dlhodobého rozvoja MSP slabými miestami Slovenska je transfer VaV (rozsah v akom národný systém výskumu a vývoja vytvára nové podnikateľské príležitosti MSP a v ako je dostupný pre MSP) a kultúrne a sociálne normy.

3. FINANCOVANIE MSP NA SLOVENSKU A VO VYSPELÝCH ŠTÁTOCH OECD

Dostupnosť finančných zdrojov je kľúčovým faktorom rozvoja MSP. Ich nedostatok, ako aj slabé možnosti alternatívnych zdrojov financovania môžu byť vážnou bariérou ďalšieho rozvoja MSP. Pokrízový vývoj za posledných päť rokov na finančných trhoch a v podnikovej sfére ovplyvnil aj financovanie MSP vo vyspelých krajinách. Celkové makroekonomické prostredie charakteristické utlmeným dopytom vplývalo aj na pokles ziskovosti MSP a tým aj na dostupnosť vlastných zdrojov. Podobne horšia dostupnosť bankových úverov (rast regulácií bankového sektora) silnejšie zasiahla MSP než veľké podniky. Istým znakom je i vyššia miera úpadku podnikov (bankroty), a to najmä v krajinách postihnutých dlhovou krízou. Alternatívne zdroje financovania (rizikový kapitál, mezanínové financovanie) sa postupne dostali na svoju predkrízovú úroveň, sčasti aj v dôsledku zvýšenia cielenej podpory verejných politík. Napriek tomu, bankové úvery sú najdôležitejším externým zdrojom financovania, a to aj v prípade inovatívnych a rýchlo rastúcich podnikov. Väčšina vlád vo vyspelých ekonomikách zvyšuje finančnú MSP a aplikuje nové podporné nástroje (vládne záruky za úvery MSP sú najrozšírenejším nástrojom).

Malé a stredné podniky majú limitované možnosti externého financovania, preto sú bankové úvery dominantným externým finančným zdrojom (pri MSP aj vyššia zraniteľnosť v prípade turbulencií na úverových trhoch). Vývoj podielu úverov MSP na celkových podnikových úveroch na Slovensku a v niektorých vyspelých ekonomikách dokumentujeme v tabuľke 3. Hoci za vyspelé európske ekonomiky máme obmedzenú dostupnosť údajov, môžeme konštatovať, že podiel slovenských MSP na celkových podnikových úveroch je relatívne vysoký.

T a b u ľ k a 3

Podiel úverov MSP na celkových podnikových úveroch (%)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Belgicko	58,9	60,5	61	60,8	63	65,1
Francúzsko	20,7	20,3	20,2	20,5	20,7	21,2
Grécko	n.a.	n.a.	n.a.	38,5	36,8	38,1
Maďarsko	62,4	60,6	60	54,5	54,4	61,6
Írsko	n.a.	n.a.	n.a.	63,9	67,8	67,5
Taliansko	18,8	17,9	18,3	19	18,3	18,4
Portugalsko	78,3	77,7	77,4	77,3	77,1	74,7
Slovensko	65,7	77,1	79,4	79,4	65,8	n.a.
Slovinsko	54,8	53,4	53,4	57	60,1	62,2
Švédsko	88,9	88,5	92,4	91,1	n.a.	n.a.
Veľká Británia	19,6	18	19,9	21,2	21,2	21,8

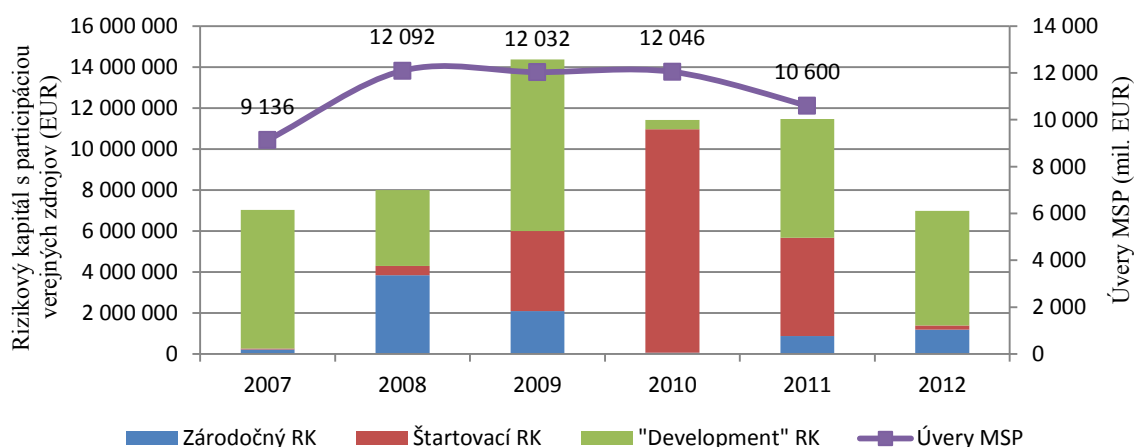
Prameň: OECD (2014a).

MSP okrem bankových úverov využívajú aj alternatívne formy financovania, jedným je rizikový kapitál (*venture capital*). Fondy rizikového kapitálu sa orientujú na financovanie zakladania a rozvoja malých inovatívnych podnikov. Tento zdroj rozvojového financovania je

na Slovensku značne marginálny. O zanedbateľnom postavení rizikového kapitálu na Slovensku hovorí aj nedostupnosť štatistických dát, Eurostat nevykazuje údaje o rizikovom kapitáli na Slovensku vôbec, Európska asociácia rizikového kapitálu vykazuje údaje za Slovensko iba agregovane s bývalými štátmi Juhoslávie. Dostupné sú len údaje z OECD o rizikovom kapitáli s participáciou verejných zdrojov, ktoré uvádzame v grafe 10 (a na porovnanie vývoj úverov MSP).

G r a f 10

Rizikový kapitál s participáciou verejných zdrojov a úvery MSP

Prameň: OECD (2014).

Istý obraz o postavení rizikového kapitálu na Slovensku v porovnaní s inými ekonomikami možno vydedukovať z využívania tzv. rozvojového kapitálu (*equity capital*), ktorého podmnožinou je i rizikový kapitál. Podľa údajov EVCA, Slovensko bolo v roku 2013, spolu s Gréckom, na poslednom mieste v Európe podľa výšky investícií rozvojového kapitálu. Výška rozvojového kapitálu dosiahla v roku 2013 len 0,003 % HDP, priemer krajín strednej a východnej Európy bol 0,063 % HDP a v rámci celej Európy sa investoval rozvojový kapitál vo výške 0,253 % HDP.

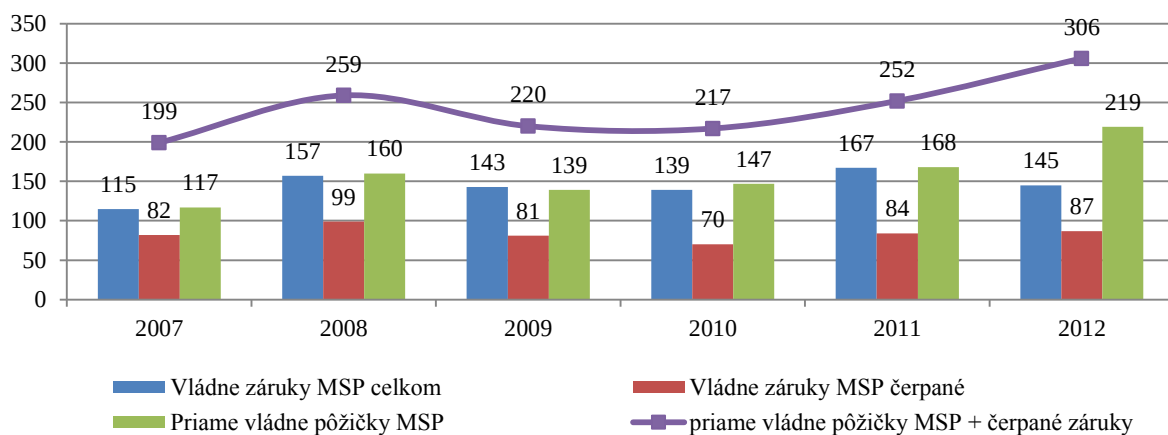
Medzi faktory, ktoré obmedzujú vyššie zapájanie rizikového kapitálu v slovenskej ekonomike môžeme zaradiť nedostatočný rozvoj kapitálového trhu, obavy a slabé skúsenosti s takouto formou financovania na strane začínajúcich podnikateľov, legislatívne a inštitucionálne prekážky, ako aj málo nových príležitostí inovatívneho podnikania a novovznikajúcich inovatívnych podnikov (na ktoré sa fondy rizikového kapitálu orientujú). Rozvoj podpory financovania MSP prostredníctvom fondov rizikového kapitálu predstavuje jednu z priorít EÚ, ktorá sa implementuje aj do národných politík (na Slovensku prostredníctvom nástroja JEREMIE).

Po roku 2007 dochádza vo vyspelých ekonomikách k nárastu vládnej podpory MSP, pričom sa nezvyšuje len výška existujúcich foriem podpory, ale aj sa rozširuje paleta foriem vládnej podpory a pomoci. Vládna podpora MSP na Slovensku má po roku 2009 rastúci trend

a suma priameho vládneho financovania a poskytnutých vládnych garancií za úvery MSP dosiahla hodnotu 306 mil. EUR.

G r a f 11

Výška vládnej podpory MSP na Slovensku (mil. EUR)

Prameň: OECD (2014a).

Na celkovú finančnú stabilitu MSP vplyva aj vývoj peňažných tokov (indikované meškajúcimi platbami). Z hľadiska meškania platieb, ako indikátora finančnej stability, patria slovenské MSP medzi horšie ekonomiky (v roku 2012 platby MSP meškali v priemere 21 dní). Negatívom je i vzostupný trend počtu dní meškajúcich platieb po roku 2008.

T a b u ľ k a 4

Meškajúce platby MSP (počet dní)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	priemer (2007 - 2012)
Rakúsko	8	8	11	12	11	12	10
Belgicko	..	..	17	17	15	19	17
Dánsko	7,2	6,1	12	12	13	12	10
Fínsko	6	5	7	7	7	7	7
Francúzsko	14,3	16	18	18	18	17	17
Grécko	4,6	4,3	6,7	8,7	14,1	23,4	10
Maďarsko	16,3	19	19	15	22	20	19
Írsko	n.a.	n.a.	22	25	30	31	27
Taliansko	n.a.	19,4	22,1	19	16,9	17,9	19
Holandsko	13,2	13,9	16	17	18	17	16
Nórsko	7,4	7,3	11	8	9	9	9
Portugalsko	39,9	33	35	37	41	40	38
Slovensko	19,7	8	13	17	20	21	16
Slovinsko	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	32	30	31
Španielsko	27	12	26	23	14	11	19
Švédsko	6,9	7	8	8	8	7	7
Veľká Británia	..	..	22,8	22,6	25,7	24,7	24

Prameň: OECD (2014).

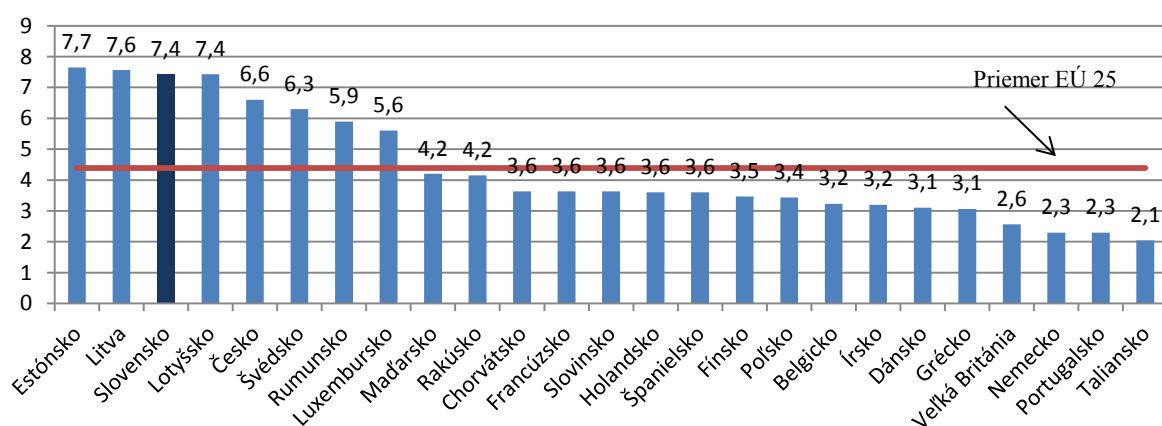
Okrem uvedených externých zdrojov podnikania sa pri zakladaní novým malých podnikov využívajú aj neformálne zdroje financovania. Neformálnymi investormi, ktorí podporia založenie nového podniku sú prevažne rodinní príslušníci, priatelia a v menšej miere

tzv. podnikateľskí anjeli. Úroveň neformálnych zdrojov pri zakladaní nových podnikov zisťuje projekt GEM, a to na reprezentatívnej vzorke dospeléj populácie, ktorá poskytla za posledné 3 roky vlastné zdroje pre nový podnik, ktorý bol založený niekým iným. V grafe 12 prezentujeme priemerné hodnotu neformálnych investorov za roky 2011 až 2013 na Slovensku a v 25 krajinách EÚ. Priemerná hodnota za EÚ 25 je 4,4 %. Slovensko patrí medzi krajiny s pomerne vysokou mierou neformálneho investovania (7,4 %). Vyšší podiel neformálnych investorov vidíme skôr v posttranzitívnych krajinách (5 zo 7 krajín s nadpriemerným podielom je zo strednej a východnej Európy).

G r a f 12

Podiel neformálnych investorov* (priemer 2011 – 2013)

Pozn.: Percento 18 – 64 ročnej populácie, ktorá poskytla za posledné 3 roky vlastné zdroje pre nový podnik, ktorý bol založený niekým iným.

Prameň: vlastné spracovanie podľa GEM (2014).

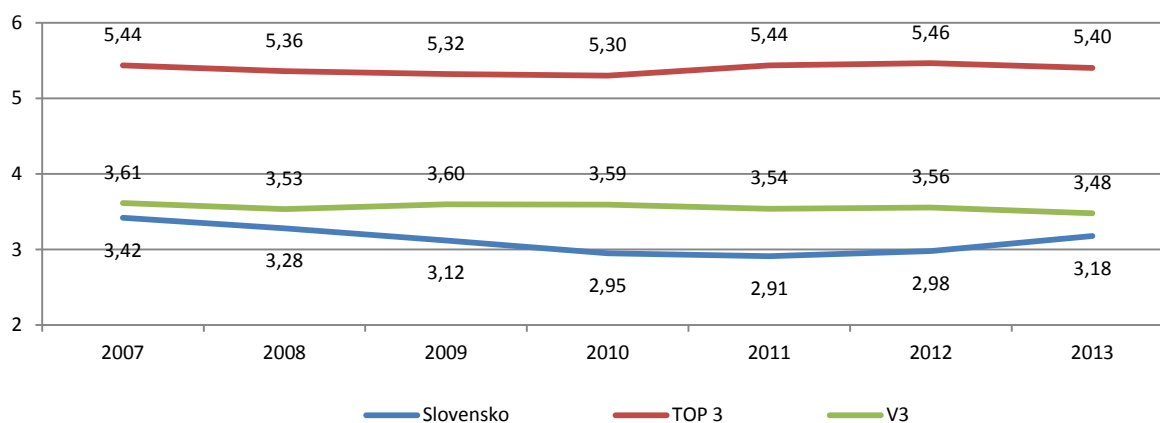
4. INOVUJÚCE PODNIKY NA SLOVENSKU

Schopnosť podnikov inovovať predstavuje jeden z kľúčových faktorov pozitívnej štruktúrnej zmeny. Cieľavedomé použitie nových (progresívnych) poznatkov vo všetkých podnikových činnostiach sa pozitívne prejavuje v raste produktivity práce, raste pridanej hodnoty produkcie a zvyšovaní konkurenčnej schopnosti (založenej na kvalite produkcie), a to nielen na podnikovej ale i národnej úrovni. Avšak inovačné podnikanie MSP v porovnaní s veľkými podnikmi naráža na viacero prekážok, napríklad: nedostatok vzdelaných pracovníkov; nákladovosť vlastného VaV a chýbajúca výskumná infraštruktúra, problémy v nadväzovaní nových kontaktov s výskumnými organizáciami; nedostatok investičného kapitálu, obmedzené administratívne kapacity a pod.

Kvalitu podnikateľského prostredia do značnej miery určuje aj schopnosť využívania inovácií ako faktora konkurencieschopnosti. Inovačný rozvoj vyspelých krajín je vo veľkej miere založený na schopnosti využívať predovšetkým vlastné technologické a netechnologické znalosti. V grafe 13 dokumentujeme na základe indikátorov Správy o globálnej konkurencieschopnosti (WEF, 2014) vývoj inovácií ako faktora konkurencieschopnosti na Slovensku, v krajinách V3 a TOP 3 (priemer za krajiny Dánsko, Švédsko a Fínsko). Inovatívnosť ekonomiky je v tomto prípade daná faktormi kvality vedecko-výskumnej základne krajiny a výsledná hodnota zohľadňuje tieto oblasti: inovačná kapacita, kvalita vedeckých inštitúcií, podnikové výdavky na VaV, spolupráca podnikov a univerzít, vládne obstarávanie technologicky pokročilých produktov, dostupnosť vedcov a technikov, patentová aktivita. Slovensko v rokoch 2007 až 2011 divergovalo nielen od vyspelých krajín, ale i od svojich stredoeurópskych susedov. Mierne zlepšenie prišlo po roku 2012 (slabé zlepšenie vo všetkých oblastiach). V žiadnom prípade nemôžeme povedať, že doterajší vývoj faktorov inovačného rozvoja by na Slovensku reálne vytváral priaznivé predpoklady na prechod do fázy rozvoja založeného na využívaní domácich poznatkov.

G r a f 13

Inovácie ako faktor konkurencieschopnosti podľa WEF

Prameň: WEF (2014)

4.1. Spolupráca podnikov pri inovovaní

Zapájaním sa do kooperačných sietí znižujú MSP vlastný deficit znalostnej bázy, zdrojov na inovovanie a rizík, ktoré s inovovaním súvisia. Zapájanie MSP do inovačných sietí je rovnako dôležité pre dobiehajúce ekonomiky (Slovensko). Inovovanie je proces, ktorý je výsledkom rôznorodých interakcií podniku so svojím okolím. Podniky sa v rastúcej miere viac spoliehajú na externé zdroje inovovania, pričom v "ére otvorených inovácií" (Chesbrough, 2003) sa pre úspešné inovatívne podnikanie MSP stáva nevyhnutnosťou voľný pohyb myšlienok a ľudí. Ako ukazujú skúsenosti z vyspelých ekonomík, zapájanie MSP do sietí zrýchľuje inovačné procesy a sprístupňuje zdroje a poznatky.

Charakteristickou črtou *malých inovujúcich podnikov* na Slovensku je vyššia miera spolupráce pri inovovaní s aktérmi, ktorých možno označiť ako *trhových* (podnik v rámci podnikovej skupiny, dodávateľ, zákazník alebo konkurent). Miera spolupráce s touto skupinou je na Slovensku porovnateľná s vyspelými ekonomikami, a dokonca vyššia ako v prípade ostatných stredoeurópskych ekonomík (V3 – priemer Poľska, Maďarska a Česka). Slabinou malých inovujúcich podnikov na Slovensku je nižšia miera spolupráce s aktérmi verejného, resp. súkromného sektora, ktorých označujeme ako *inštitucionálni*. Nízka miera spolupráce pri inovovaní s takýmito aktérmi je charakteristická pre dobiehajúce ekonomiky a vyskytuje sa v obmedzenej miere aj v prípade inovačne vyspelých malých ekonomík (v tab. 5 tzv. TOP 3).

T a b u ľ k a 5

Kooperujúci partneri inovujúcich podnikov (% , 2010)

		Slovensko			V3			TOP 3		
		MP	SP	VP	MP	SP	VP	MP	SP	VP
Trhový aktéri	Podnik v rámci podnikovej skupiny	15	19	36	7	17	38	15	31	58
	Dodávateľ zariadení, materiálu, komponentov alebo softvéru	27	37	43	19	29	43	26	39	63
	Zákazníci alebo klienti	24	27	43	13	21	31	25	35	54
	Konkurent alebo iný podnik v odvetví	22	21	27	10	13	19	16	20	40
Inštitucionálni aktéri	Konzultanti, komerčné laboratória alebo súkromné VaV inštitúcie	10	18	28	9	19	32	18	28	52
	Univerzity alebo iné vysokoškolské inštitúcie	8	16	29	9	20	35	14	26	51
	Vládne alebo verejné výskumné zariadenia	8	9	15	5	10	17	10	17	38

Poznámka: MP – malé podniky, SP – stredne veľké podniky, VP – veľké podniky.

Prameň: Eurostat (2014).

Využívanie kooperácie pri inovovaní je v prípade *stredne veľkých inovujúcich podnikov* na Slovensku podobné, ako je to pri malých inovujúcich podnikoch. Uprednostňuje sa predovšetkým spolupráca s trhovými aktérmi (najmä dodávateľmi), avšak tieto podniky vykazujú vyššiu mieru spolupráce s inštitucionálnymi aktérmi. Pozitívom je, že táto skupina

podnikov na Slovensku vykazuje vyššiu mieru spolupráce pri inovovaní ako porovnateľná skupina podnikov v skupine krajín V3 (hoci nižšiu v porovnaní so skupinou vyspelých štátov TOP 3).

Ukazuje sa (v rámci uvedených 3 veľkostných skupín podnikov), že čím je podnik väčší, tým vo väčšej miere sa zapája do kooperácie trhovými a inštitucionálnymi aktérmi. Táto skutočnosť je evidentná v prípade dobiehajúcich ekonomík SVE (SK + V3), ako aj skupiny vyspelých ekonomík (TOP 3). Rozdielovým faktorom sa ukazuje skupina **veľkých inovujúcich podnikov**. Tie na Slovensku uprednostňujú pri inovovaní spoluprácu skôr s trhovými aktérmi. Veľké inovujúce podniky vo vyspelých ekonomikách vstupujú v porovnateľnej miere aj do spolupráce s inštitucionálnymi aktérmi.

4.2. Formy inovovania MSP

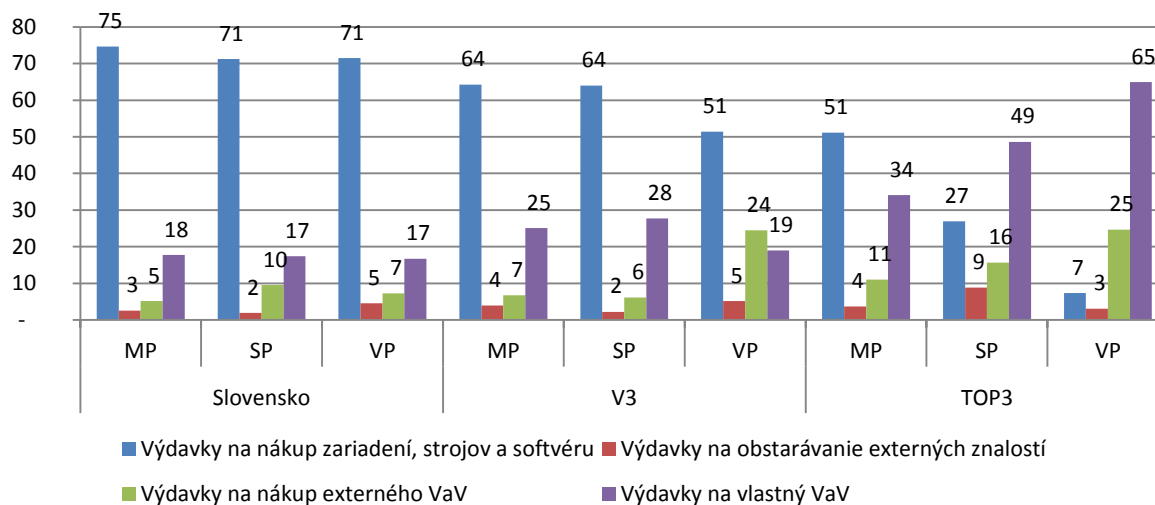
Okrem podnikového VaV existujú aj iné zdroje inovovania, ktorým ekonomická literatúra venuje menšiu pozornosť. Podľa Arundel a kol. (2008) existujú okrem VaV nasledujúce zdroje inovovania:

- a) Osvojenie novej technológie (*technology adoption*), napr. formou kúpy nových strojov, zariadení a pod. Ide o veľmi rozšírený spôsob inovovania, a to hlavne v konvergujúcich ekonomikách.
- b) Malé modifikácie a inkrementálne zmeny. Modifikácie sa týkajú nakúpených produktov alebo výrobných postupov, prípadne postupov ktoré firma vyvinula v minulosti.
- c) Imitácie a reverzný inžiniering. Imitovanie ako metóda je charakteristická pre technologicky zaostávajúce ekonomiky. Reverzný inžiniering sa často používa pri obchádzaní patentového práva.
- d) Kombinovanie existujúcich znalostí novým spôsobom.

V prípade MSP je využívanie podnikového VaV ako zdroja inovácií a konkurenčnej výhody pomerne obmedzené. Predovšetkým malé podniky majú limitované možnosti investovať do nákladného a riskantného VaV a rovnako majú nízku absorpčnú kapacitu využívať externé poznatky. V prípade malých podnikov zohrávajú dôležitú úlohu zdroja inovácií neformálne formy medzi ktoré patrí najmä prítomnosť inovujúcich dodávateľov a odberateľov (Tidd – Bessant – Pavit, 2007).

Z hľadiska spôsobu inovovania neexistujú na Slovensku veľké rozdiely medzi jednotlivými veľkostnými skupinami podnikov. Z hľadiska vynaložených výdavkov na inovovanie predstavuje dominantný zdroj inovácií pre inovujúce podniky nákup hotovej technológie (zariadenie, stroje a softvér), a to v porovnateľnej miere v prípade malých, stredne veľkých, ako aj veľkých inovujúcich podnikov.

Graf 14

Typ inovačných výdavkov (% podnikov, 2010)

Poznámka: MP – malé podniky, SP – stredne veľké podniky, VP – veľké podniky.

Prameň: Eurostat (2014).

Na Slovensku je veľmi podobná intenzita využívania ostatných zdrojov inovácií naprieč veľkostnými skupinami podnikov – výdavky na nákup externých znalostí, externého VaV alebo vlastného podnikového VaV. V tomto je situácia na Slovensku porovnateľná so skupinou krajín V3, okrem veľkých podnikov vo V3 (tie menej investujú do hotových technológií a viac nakupujú externý VaV). Pre vyspelé ekonomiky TOP 3 je charakteristické, že čím je podnik väčší, tým vykazuje vyššie investície do vlastného VaV a nižšie investície do nákupu hotových technológií.

4.3. Financovanie inovačných podnikov z verejných zdrojov

Pre slovenskú ekonomiku je charakteristická nízka podpora inovujúcim podnikom z verejných zdrojov, pričom v tomto smere patrí Slovensko medzi ekonomiky s najnižšou mierou financovania (priameho alebo nepriameho) v rámci EÚ. Podiel malých alebo stredne veľkých inovujúcich podnikov, ktoré získali akýkoľvek typ verejnej podpory, je oveľa nižší ako v krajinách V3 a približne dvakrát menší ako v prípade Fínska. Pre inovačnú politiku na Slovensku je charakteristická vysoká miera centralizácie. Z dôvodu formálnej decentralizácie verejnej správy a slabého rozvoja regionálnych inovačných systémov, ktorých kľúčové prvky (najmä verejného sektora) sú len v štádiu počiatočného rozvoja, je zapojenie regionálnych verejných zdrojov minimálne. Ďalšou skutočnosťou je, že na Slovensku profitujú viac zo zdrojov EÚ inovujúce malé podniky než stredne veľké alebo veľké.

T a b u ľ k a 6

Inovatívne podniky financované z verejných zdrojov (v %, 2010)

	Slovensko			Fínsko			V3		
	MP	SP	VP	MP	SP	VP	MP	SP	VP
Podniky, ktoré obdržali akýkoľvek typ verejnej podpory	17,4	14,5	10,4	31,6	37,7	58,0	23,5	30,8	28,9
Podniky, ktoré obdržali podporu z lokálnych alebo regionálnych zdrojov	0	0,9	0,9	6,8	5,5	7,5	2,4	2,9	2,1
Podniky, ktoré obdržali podporu z centrálnych zdrojov	2,2	6,8	7,0	26,4	34,1	57,0	9,6	16,1	19,7
Podniky, ktoré obdržali podporu zo zdrojov EÚ	15,7	9,5	8,3	4,3	7,2	14,7	16,6	21,0	16,2
Podniky, ktoré obdržali podporu zo 7. RP	2,7	0,9	1,3	0,3	2,3	11,7	3,3	4,8	3,8

Poznámka: MP – malé podniky, SP – stredne veľké podniky, VP – veľké podniky.

Prameň: Eurostat (2014).

4.4. Zdroje informácií pre inovácie

Inovujúce podniky nefungujú izolovane, ale prichádzajú do styku s veľkým množstvom trhových a inštitucionálnych aktérov, ktorí pre ne predstavujú životne dôležité zdroje informácií pre inovácie. Miera a variability zapojenia podnikov do trhových a inštitucionálnych sietí a zvládnutie procesov informačného manažmentu môžu byť kľúčovým faktorom konkurencieschopnosti. Slovenské podniky z hľadiska využívania trhových zdrojov informácií pre inovácie sú porovnateľné s krajinami V3 alebo Fínskom. Rozdiely sú výrazné najmä v postavení verejných inštitúcií VaV ako zdroja informácií. Tie sa na Slovensku využívajú v nižšej miere, ako je to vo V3 ale Fínsku. Markantný rozdiel v porovnaní s V3, resp. Fínskom vidíme na Slovensku v slabej interakcii medzi univerzitami a vládnyimi alebo verejnými výskumnými inštitúciami a podnikmi.

T a b u ľ k a 7

Zdroje informácií pre inovácie

	Slovensko			V3			Fínsko		
	MP	SP	VP	MP	SP	VP	MP	SP	VP
Podnik alebo podniková skupina	47,5	45,9	66,1	41,0	52,1	61,3	60,7	62,9	72,0
Dodávatelia zariadení, materiálu, komponentov alebo softvéru	27,2	22,8	30,9	21,8	24,5	25,4	13,3	17,8	20,2
Klienti alebo zákazníci	45,6	38,2	44,8	28,7	32,4	37,8	37,9	41,5	48,5
Konkurenti alebo podniky v odvetví	13,0	21,8	23,0	15,8	17,6	19,4	10,2	14,1	15,3
Konzultanti, komerčné laboratória alebo súkromné VaV inštitúcie	4,2	2,4	3,5	5,5	9,6	12,0	3,1	4,3	8,8
Univerzity	1,7	2,9	2,6	4,5	8,5	13,3	3,8	4,4	11,1
Vládne alebo verejné VaV inštitúcie	0,7	1,3	2,6	3,2	5,7	7,2	2,1	4,2	4,9
Konferencie, veľtrhy a výstavy	9,6	15,1	10,4	12,0	13,8	14,3	6,7	8,6	8,5
Vedecké, obchodné a technické publikácie	10,3	14,1	8,3	7,9	7,7	9,8	3,5	3,4	6,5
Profesijné a priemyselné asociácie	2,8	2,6	4,8	4,0	5,2	5,0	3,0	4,7	2,0

Poznámka: MP – malé podniky, SP – stredne veľké podniky, VP – veľké podniky; Inovujúce podniky uvádzali, ktoré zdroje informácií pre inovovanie sú pre vysoko dôležité

Prameň: Eurostat (2014).

4.5. Faktory, ktoré obmedzujú inovovanie

Ako faktory, ktoré malé inovujúce podniky považujú za prekážky ďalšieho inovovania, sa v porovnaní s vyspelými ekonomikami ukazuje najmä nedostatok finančných zdrojov; tento faktor je bariérou nielen u nás, ale i v krajinách V3 (tab. 8). S finančnou stránkou inovovania súvisí aj druhá významná bariéra, a to vo všetkých veľkostných skupinách podnikov na Slovensku, a tou sú vysoké náklady na inovovanie. Pozitívnym zistením je, že v porovnaní s priemerom V3 je v prípade vnímania bariér inovovania postavenie slovenských podnikov pomerne priaznivé.

T a b u ľ k a 8

Prekážky inovačných aktivít (% podnikov, 2010)

	Slovensko			V3			Švédsko			Fínsko		
	MP	SP	VP	MP	SP	VP	MP	SP	VP	MP	SP	VP
Nedostatok kvalifikovaných pracovníkov	9	10	9	10	9	7	10	12	12	10	7	8
Nedostatok informácií o technológií	3	5	4	5	5	3	2	1	1	3	3	3
Nedostatok informácií o trhov	3	6	3	5	5	4	2	3	2	4	5	5
Problém nájsť spolupracujúceho partnera	7	8	4	9	7	4	3	2	2	4	3	2
Trh je obsadený firmami	17	13	12	20	18	11	12	12	13	8	7	4
Neistý dopyt po tovaroch a službách	13	12	10	20	17	14	7	6	10	10	12	13
Nie je potreba inovovať vzhľadom k predchádzajúcim inováciám	3	1	1	7	6	4	2	2	1	5	3	2
Nie je dopyt po inováciách	4	3	0	13	9	6	3	3	3	5	4	3
Nedostatok finančných zdrojov	26	30	20	32	26	19	15	13	12	18	14	15
Nedostatok externých zdrojov financovania	..	..	..	23	17	14	10	6	4	13	9	5
Náklady na inovovanie sú príliš vysoké	23	24	20	31	26	21	11	7	8	13	12	6

Poznámka: MP – malé podniky, SP – stredne veľké podniky, VP – veľké podniky.

Prameň: Eurostat (2014).

ZÁVER

Malé a stredné podniky tvoria chrbtovú kosť ekonomiky EÚ, ich podiel na tvorbe pracovných miest je takmer dvojtretinový a na pridanej hodnote viac ako 50 %-ný. Postavenie MSP je v slovenskej ekonomike dokonca vyššie, na zamestnanosti sa podieľajú viac ako 70 % a tvoria viac ako 60 % pridanej hodnoty. Na druhej strane slovenské MSP vykazujú polovičnú produktivitu práce v porovnaní s EÚ a ich podiel na exporte Slovenska je tiež nízky (26 % r. 2011). Vo všeobecnosti možno konštatovať, že MSP na Slovensku predstavujú pomerne veľký (hľadisko podielu na zamestnanosti a tvorbe PH), rýchlo rastúci (z hľadiska dynamiky hustoty nových podnikov) a relatívne málo konkurencieschopný (hľadisko produktivity práce) sektor podnikov. Z hľadiska podnikateľskej mentality je na tom slovenská ekonomika len o niečo horšie než priemer EÚ. Medzi hlavné motivácie, tak na Slovensku ako aj v EÚ, ktoré vedú ľudí k podnikaniu sa ukazujú najmä dva ekonomické faktory: realizácia vhodnej podnikateľskej myšlienky a získanie nevyhnutných finančných zdrojov. Najväčšou bariérou založenia podniku na Slovensku je nedostatok finančných zdrojov. Aj keď je Slovensko z hľadiska subjektívnych faktorov pri zakladaní nových podnikov relatívne konkurencieschopné, pri objektívnych faktoroch (regulačné opatrenia vlády pri zakladaní podnikania a zdaňovanie) za vyspelými ekonomikami zaostáva. Za slabé miesta kvality podnikateľského prostredia MSP okrem dostupnosti finančných zdrojov pre MSP a deficit v daňovej a regulačnej podpore MSP môžeme považovať aj postavenie MSP v rámci celkovej hospodárskej politiky, rozsah a kvalitu priamej podpory MSP zo strany vlády, ale predovšetkým transfer VaV a spoločenské a kultúrne normy.

Vzhľadom na dôležitosť úlohy financovania MSP ako faktora kvality podnikateľského prostredia sme venovali osobitnú pozornosť aj týmto otázkam. V sektore MSP majú dominantnú úlohu externé zdroje financovania prostredníctvom bankových úverov, hoci v posledných rokoch dochádza k vyššiemu zapojeniu alternatívnych zdrojov, v čom zohrávajú aktívnu úlohu národné vlády. Slovensko patrí medzi krajiny s vyššou mierou financovania MSP bankovými úvermi, naopak, slovenská ekonomika patrí medzi ekonomiky s minimálnym využívaním rizikového kapitálu. Pre Slovensko je charakteristické vysoké využívanie neformálnych zdrojov financovania podnikania.

Nevyhnutným predpokladom pozitívnej štruktúrnej zmeny a konvergenie slovenskej ekonomiky sú konkurencieschopné a úspešné inovujúce podniky. Na základe *Community Innovation Survey* (Eurostat, 2014) sme porovnávali správanie inovujúcich podnikov na Slovensku a V3, resp. TOP 3. Malé inovujúce podniky vykazujú pomerne nízku mieru spolupráce pri inovovaní s inštitucionálnymi aktérmi (univerzity alebo SAV) a to nielen na Slovensku ale aj vo vyspelých ekonomikách. Inštitucionálni aktéri verejného sektora typu vládnych alebo verejných výskumných zariadení vykazujú najnižšiu mieru kooperácie vo všetkých skupinách podnikov i krajín. Pre krajiny, ktoré majú vysoký podiel verejného VaV sektora, môže byť tento podiel relatívne veľkou prekážkou budovania inovačných kooperačných sietí, klastrov a celkového inovačného napredovania. Z hľadiska zapojenia rôznoodej palety spolupracujúcich

aktérov sa ukazuje, že veľké inovujúce podniky hrajú nezastupiteľnú úlohu. Segment inovačnej politiky Slovenska, ktorý je orientovaný na posilnenie väzieb a spolupráce pri inovovaní medzi podnikovou a VaV sférou, by nemal zabúdať predovšetkým na veľké podniky, jednostranná orientácia len na MSP nemusí mať vzhľadom na uvedené skutočnosti dostatočný efekt. Z hľadiska foriem inovovania na Slovensku neexistujú medzi veľkostnými skupinami inovujúcich podnikov signifikantné rozdiely. Naopak malé vyspelé inovačné ekonomiky vykazujú z hľadiska rozdielnosti využívania zdrojov inovácií pomerne veľké rozdiely medzi veľkostnými skupinami inovujúcich podnikov.

Výskum a vývoj patria vo vyspelých krajinách, najmä vo veľkých podnikoch, medzi najdôležitejšie zdroje inovácií a konkurenčnej výhody. Ich veľká časť sa realizuje v akademickej sfére – na univerzitách, v ústavoch, laboratóriách a vo výskumných inštitúciách, ktoré sú súčasťou verejného sektora. Existuje viacero faktorov, ktoré hovoria v prospech rozširovania a intenzifikácie vzťahov vedeckých organizácií a univerzít financovaných z verejných zdrojov a podnikovej sféry. Je to napríklad tlak na univerzity, aby sa okrem vzdelávania a výskumu orientovali aj na efektívne spôsoby transferu poznatkov do praxe (formou kontraktného výskumu, zakladania *spin-off* podnikov alebo patentovania). Podniky sa obracajú na univerzity a vedeckovýskumné inštitúcie verejného sektora ako na externý zdroj poznatkov, a to najmä z dôvodu, že inovácie stále viac závisia od externých a multidisciplinárnych znalostí; spolupráca s akademickým sektorom zároveň umožňuje podnikom racionalizovať výdavky na nákladný vlastný VaV. K vysokej intenzite interakcií veda – priemysel dochádza vtedy, ak: existuje dopyt priemyslu po znalostiach ako výsledok inovačných podnikových stratégií; vo vedeckých organizáciách existujú vhodné schémy podporujúce zapájanie do spolupráce vedy a priemyslu (napr. odmeňovanie pracovníkov, administratívna a manažérska podpora); neexistujú legislatívne bariéry; existujú dostatočne veľké iniciatívy verejných politík; vedná a technická politika sú dostatočne a dlhodobo orientované na posilňovanie a vytváranie vhodnej klímy pre interakcie vedy a priemyslu.

LITERATÚRA

EUROSTAT (2014): Štatistická databáza.

CHESBROUGH, H. (2003): Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts.

ARUNDEL, A. – BORDOY, C. – KANERVA, M. (2008): Neglected innovators: How do innovative firms that do not perform R&D innovate? Results of an analysis of the Innobarometer 2007 survey No. 215 [INNO-Metrics Thematic Paper]. MERIT <http://www.proinno-europe.eu>.

OECD (2014a): Financing SMEs and Entrepreneurs 2014: An OECD Scoreboard, OECD Publishing. doi: 10.1787/fin_sme_ent-2014-en

OECD (2014b): Entrepreneurship at a Glance 2014, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/entrepreneur_aag-2014-en.

EVCA (2014): Central and Eastern Europe Statistics 2013. An EVCA Special Paper. Brussels : European Private Equity & Venture Capital Association http://www.evca.eu/media/259990/_evca_bro_sp_cee2013.pdf.

EC (2012): Entrepreneurship in the EU and beyond. Flash Eurobarometer 354. Brussel: European Commission. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_354_en.pdf

AMORÓS, J. E. - BOSMA, N (2013): Global Entrepreneurship Monitor 2013 Global Report. Global Entrepreneurship Research Association ISBN: 978-1-939242-04-4.

GEM (2014): Databáza Global Entrepreneurship Monitor. <http://www.gemconsortium.org/key-indicators>.

TIDD, J. – BESSANT, J. – PAVITT K. (2007): Řízení inovací. Zavádění technologických, tržních a organizačních změn. Brno: Computer Press. ISBN: 978-80-251-1466-7

WORLD BANK (2013): Doing Business 2014: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Washington, DC: World Bank Group. DOI: 10.1596/978-0-8213-9984-2.

ŠÚ SR (2014): Štatistická databáza Slovstat. Ekonomické subjekty podľa právnych foriem, ekonomických činností (SK NACE Rev. 2) a veľkostnej kategórie počtu zamestnancov. http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg.

WEF (2014): The Global Competitiveness Report 2014 – 2015. Geneva: World Economic Forum. ISBN-13: 978-92-95044-98-2.

WB (2014): Enterprise surveys. <http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreeconomies/2013/slovakia#innovation-and-technology—size>.